

İRAN-ABD ARASINDA TIRMANAN GERİLİM

Bora ODABAŞI

Misafir Araştırmacı

Analiz No : 2026 / 7

04.02.2026

İran İslam Cumhuriyeti ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki gerilim her geçen gün artmaktadır. Uluslararası basına ve tarafların söylemlerine bakıldığında sıcak çatışma ihtimalinin en üst düzeyde olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca, ABDnin bölgedeki üslerine yaptığı askeri sevkiyatlar ve bölgeye gönderdiği uçak gemisi görev grubu Amerikanın askeri müdahale kartını kullanmaya hazır olduğunun göstergesi olarak okunmaktadır.

İlaveten, Türkiyenin tarafları sağ duyuya çağıran açıklamaları ve arabuluculuk girişimleri[1] ve Suudi Arabistanın olası bir çatışma senaryosunda hava sahasını İrana karşı herhangi bir saldırıya karşı kullandırtmayacağını söylemesi[2] ve tarafları diyaloğa davet etmesi çağrıları da aslında sıcak çatışmanın çok olası olduğunu ve bölge ülkelerinin olası bir çatışmanın önüne geçme girişimleri olarak değerlendirilmektedir.

Mevcut Durumun Arka Planı

Tarihsel olarak bakıldığında İran İslam Cumhuriyeti ve ABD ilişkileri baştan beri olumsuz bir düzlemde seyretmiştir. İran ABDyi Büyük Şeytan olarak tanımlarken ABDde İranı Teröre Destek Veren Devlet olarak nitelendirmektedir. Taraflar bu söylemlerini askeri, politik ve ekonomik alanlarda birbirine karşı aldıkları kararlar ve giriştikleri eylemler ile de desteklemişlerdir.

ABD, 2016-2018 Nükleer Anlaşma (JCPOA) dönemi hariç 1979dan itibaren çeşitli alanlarda İrana karşı ekonomik yaptırımlar uygulamaktadır. Politik ve askeri olarak da çevreleme stratejisi kapsamında İranın hem bölgesel hem de uluslararası arenada güç kazanmasının önüne geçmeye çalışmaktadır.

İran ise Direniş Ekseni adını verdiği askeri ve politik savunma doktriniyle Orta Doğuda etki

alanını arttırmaya ve Rehbere bağlı olarak hareket eden Şii nüfuz alanları kurmaya yönelmiştir. Böylece hem Amerikanın bölgedeki gücünü dengelemeye çalışmıştır hem de kendine askeri ve politik manevra sahası yaratmaya çalışmıştır.

Taraflar doğrudan birbirleriyle sıcak çatışmaya girmemeye dikkat etmişlerdir. Ancak vekil güçler üzerinden sıcak çatışmalar olmuştur. İki güç arasından doğrudan çatışmaların başlaması Trumpın başkanlığının ilk dönemine rastlamaktadır.

Trump henüz başkanlığa adayken İran ve P5+1 (BMGK 5 daimî üyesi ve AByi Temsilen Almanya) ülkeleri arasında 2016 yılında uygulamaya konulan JCPOA (İran Nükleer Anlaşması) anlaşmasını Amerikan tarihinin en kötü ve tek taraflı anlaşması olarak değerlendirmiştir. Trumpa göre bu anlaşma İranın nükleer silah programını durdurmuyor sadece birkaç yıllığına geciktiriyordu (Sunset Provision) ve karşılığında ekonomik yaptırımları hafifleterek İran ekonomisine can suyu veriliyordu. Bu sebeple 8 Mayıs 2018 tarihinde tek taraflı olarak Trump yönetimi ABDyi bu anlaşmadan çekti.[3] Trumpın yeni politikası maksimum baskı politikasıydı. İrana tekrar ekonomik yaptırımlar koyuldu hatta ikincil yaptırımlar ile İran ile ticaretini sürdüren diğer ülkelere de yaptırım tehdidinde bulunuldu. Maksimum baskı politikasının en önemli sonuçlarından biri Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymaninin öldürülmesi olarak değerlendirilebilir. Ayrıca bu suikast tarafların askeri olarak da birbirlerini hedef alma konusunda Rubiconu geçtiklerinin bir göstergesidir.

Ancak taraflar arasında temel güvenlik paradigmalarını kökten değiştiren olay 7 Ekim 2023te Hamasın İsraile karşı başlattığı saldırılardır. İran resmi olarak 7 Ekim saldırıları ile herhangi bir ilişkilerinin olmadığını iddia etmesine rağmen Rehber Hamaneyin Siyonist rejime saldırıyı planlayanların ellerinden öpüyoruz açıklaması[4] İsrailin saldırının arkasında İranın olabileceğini değerlendirmesine yol açmış ve İranın bölgede vekil güçler aracılığıyla kurmuş olduğu direniş eksenini şiddetli biçimde hedef almaya başlamıştır. Lübnanda Hizbullaha karşı yürütülen askeri ve istihbarat operasyonları, Esad rejiminin devrilmesi ve Suriyeden İran milislerinin çıkarılması gibi İsrailin İran vekil güçlerine karşı yürüttüğü mücadeleler 13 Haziran 2025 tarihinde nihayetinde tarafların doğrudan birbirlerini hedef almasıyla sonuçlanmıştır. Literatüre artık 12-Gün Savaşları olarak da geçen bu sıcak çatışmada İsrail İranı hava saldırıları ile hedef alırken İranda balistik füzeler ve insansız savaş uçakları ile İsrail topraklarını vurmuştur. Savaşın 9. gününde ABD, İranın Fordo ve Natanz nükleer tesislerini vurarak savaşa müdahil olmuştur. ABDnin müdahil olması tarafların ateşkes ilan etmeleriyle sonuçlanmıştır.

Taraflar arasında her ne kadar ateşkes ilan edilmiş olsa da herhangi bir barış anlaşması ya da askeri ve politik gerginliği azaltacak herhangi bir kalıcı anlaşma imzalanmamıştır. Bu durum pek çok uzman tarafından tarafların ikinci raunt için güç ve enerji topladıklarına yorulmuştur. Son günlerde yaşanan gelişmelerin ise pek çok uzmana ikinci raunttun geldiğini düşündürtmüştür.

Peki son günlerde neler yaşandı? Ocak ayının başlarında başkent Tahranın Büyük Çarşısında bazari olarak da adlandırılan esnaf ağırlaşan ekonomik şartları ve yüksek enflasyondan şikâyet ederek kepenk kapattılar. Bazarilerin bu hareketi hem sembolik açıdan hem de politik açıdan son derece önemlidir. Çünkü bazariler İranın en önemli

sosyal tabakalarından biridir. 1891 yılında Tütün boykotundan, 1905 Meşrutiyet İlanına oradan da 1921 Rıza Pehlevinin iktidara gelmesinden, 1979a İslam devrimine kadar İranın yaşamış olduğu tüm önemli sosyal olayların ana iki oyuncusundan biri her zaman bazariler ikincisi de onların daimî dostu mollalardır. 79 İslam devriminin de sosyal tabanı bu iki sınıfın koalisyonuna dayanmaktadır. Dolayısıyla bazarilerin bu eylemi kısa sürede ülke çapında ses getirmiş ve toplumun diğer kesimlerinin de desteğini alarak rejim karşıtı protestolara dönüşmüştür.

Protestoların rejim karşıtı bir kimliğe bürünmesi, rejim güçleri tarafından protestoculara sert müdahaleyi beraberinde getirmiştir. Çok sayıda can kaybı, yaralanma ve binlerce gözaltı yaşanmıştır. Ayrıca ülke genelinde internet kesilmiş ve her türlü haberleşme imkânı rejimin kontrolüne girmiştir.

İranda yaşanan bu olaylara Trump, sosyal medya hesabı üzerinden yaptığı açıklamalarla müdahil olmuştur. İranlı yetkililerin barışçıl protestocuları şiddet kullanarak öldürmesi veya idam etmesi durumunda ABD'nin müdahale edeceği uyarısında bulunmuştur. Donald Trump, Truth Social üzerinden yaptığı açıklamada, böyle bir durumda ABD'nin protestocuların yardımına koşacağını belirtmiş; Amerikan güçlerinin durumunu ise 'silahlarımız dolu ve harekete geçmeye hazırız' (locked and loaded) sözleriyle ifade etmiştir.[5]

Protestoların İran yönetimi tarafından kanlı bir şekilde bastırılması ve kontrol altına alınması Trumpın söylemlerinde farklı bir noktaya geçilmesine sebep olmuştur. Trump Nükleer Anlaşma meselesini tekrar gündeme getirmiş ve İranın bir an önce tüm nükleer programını durdurması gerektiğini ifade etmiştir. 28 Ocak tarihli açıklamasında ise Trump, İranın tüm nükleer programını durdurmasını talep etmiş ve USS Abraham Lincoln uçak gemisinin de yer aldığı büyük bir armadayı bölgeye göndererek İranın müzakerelere başlaması için zamanının hızla azaldığını beyan ederek askeri tehdit kartını öne sürmüştür. [6]

Olası bir Çatışmanın Boyutları ve Sonuçları

Yukarıda ifade edilen gelişmelerin ışığında, taraflar arasında sıcak çatışma ihtimalinin en üst düzeyde olduğunu söylemek mümkündür. Ancak bu çatışmanın boyutları ve sonuçları ne düzeyde olacaktır. Öncelikle taraflar arasında yaşanacak bir sıcak çatışma topyekûn bir savaşa evrilmesi askeri, politik ve ekonomik nedenlerden ötürü pek gerçekçi gözükmemektedir.

Çünkü ilk olarak İran, ABD ile uzun süreli ve yüksek yoğunluklu bir savaşı sürdürebilecek maddi ve yapısal olanaklara sahip değildir. Uzun süredir devam eden ekonomik yaptırımlar, yüksek enflasyon, İran Riyaliin aşırı değer kaybı ve özellikle genç nüfus arasında artan işsizlik oranları, İran ekonomisinin savaş koşullarına dayanıklılığını ciddi ölçüde sınırlamaktadır. Buna ek olarak, son dönemde rejim karşıtı protestoların yaygınlaşması, Tahran yönetiminin iç istikrarı önceleyen bir güvenlik anlayışı benimsemek zorunda olduğunu göstermektedir. Bu koşullar altında İran açısından geniş ölçekli bir savaş, dış tehdit algısı üzerinden iç konsolidasyon sağlamak yerine mevcut toplumsal ve

ekonomik kırılganlıkları daha da derinleştirme riski taşımaktadır.

ABD tarafı değerlendirildiğinde ise Trump yönetiminin, özellikle Trumpın şahsında, savaş başlatan değil, savaş bitiren bir liderlik retoriği inşa etmeye çalıştığı görülmektedir. Trump, başkanlık döneminde Afganistan ve Irak gibi uzun süreli askeri angajmanları Amerikan kamuoyuna ağır maliyetler yükleyen başarısız örnekler olarak sunmuş ve yeni bir Orta Doğu savaşına girmenin ABDnin küresel öncelikleriyle çeliştiğini vurgulamıştır. Bu çerçevede yapılan askeri yığınağın ve sert söylemlerin, doğrudan bir savaş iradesinden ziyade, caydırıcılık yaratma ve İranı nükleer program konusunda müzakereye zorlamayı amaçlayan bir baskı stratejisinin parçası olarak okunmalıdır.

Ancak, bu denli yüksek bir askeri yığınak kolayca baskı stratejisinden askeri müdahaleye doğru kayabilir. Böyle bir durumda ABD 12-Gün Savaşında olduğu gibi başta İranın nükleer tesisleri olmak üzere stratejik noktalarını hedef alabilir. Ayrıca devrim muhafızlarının önemli isimlerini ve rejimin şahin kanadından olanları hedef alacak nokta hava saldırıları gerçekleştirebilir. İran da bu duruma ABDnin bölgedeki üslerini hedef alacak füze saldırıları ile cevap verebilir.

Yukarıda ifade edildiği gibi bu olası çatışma senaryosunun topyekûn bölgesel bir savaşa evrilmesi pek mümkün değildir. Ama taraflar arasındaki sıcak bir çatışma her halükârda bölgede yeni bir istikrarsızlık dalgası yaratma potansiyelini beraberinde taşımaktadır. Bu sebeple Türkiyenin taraflar arasında arabuluculuk yapma girişimleri hem bu istikrarsızlık dalgasını önleme noktasında hem de taraflar arasında diplomatik kanalların açık tutulması açısından önemli bir işlev görmektedir. Benzer şekilde Suudi Arabistan ve Azerbaycan[7] gibi bölgesel aktörlerin, olası bir çatışma durumunda hava sahalarını İrana karşı saldırı amaçlı kullanıma kapatacaklarını açıklamaları da krizin coğrafi olarak yayılmasını sınırlamaya yönelik bir tutum olarak değerlendirilebilir. Bu tür önleyici pozisyonlar, doğrudan taraf olunmadan gerilimin bölgesel bir savaşa dönüşmesini engellemeye dönük dengeleyici adımlar niteliği taşımaktadır.

Sonuç

Sonuç olarak, İran ile ABD arasında doğrudan ve geniş çaplı bir savaş olasılığı sınırlı görünse de artan askeri hareketlilik ve karşılıklı sert söylemler bölgesel güvenlik ortamını kırılgan hale getirmektedir. Olası bir çatışma, taraflar arasında kontrol altında tutulsa dahi Irak, Suriye, Yemen ve Güney Kafkasya gibi hassas sahalarda yeni istikrarsızlıklar üretebilir. Bu nedenle krizin askeri değil diplomatik araçlarla yönetilmesi hayati önem taşımaktadır. Türkiye başta olmak üzere bölge ülkelerinin arabuluculuk ve gerilimi sınırlama yönündeki tutumları, yalnızca bölgesel barış için değil, küresel ekonomik ve stratejik istikrar açısından da kritik bir rol oynamaktadır.

*Resim: https://www.aa.com.tr/tr/analiz/abd-iran-savasi-kacinilmaz-mi/3814022

[1] Hande Fırat, "ABD-İran Krizinde Ankara'nın Sessiz Diplomasisi: Üçlü Görüşme Formülü," Hürriyet, 29 Ocak 2026, https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/hande-firat/abd-iran-krizinde-ankaranin-sessiz-diplomasisi-uclu-gorusme-formulu-43095159

[2] TRT World, "Saudi Arabia Says Won't Allow Airspace, Territory to Be Used for Military Actions Against Iran," 27 Ocak 2026, https://www.trtworld.com/article/c9b94030b99c

[3] The White House, "President Donald J. Trump Is Ending United States Participation in an Unacceptable Iran Deal," 8 Mayıs 2018, https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/president-donald-j-trump-ending-united-states-participation-unacceptable-iran-deal/

[4] Adams, Paul. "İran, Hamas'ın İsrail'e Saldırısının Arkasında mıydı?" BBC News Türkçe, 10 Ekim 2023. https://www.bbc.com/turkce/articles/c845e4454pno

[5] Donald J. Trump (@realDonaldTrump), Truth Social profili, erişim 30 Ocak 2026, https://truthsocial.com/@realDonaldTrump .

[6] Jaroslav Lukiv ve Kathryn Armstrong, "Trump Warns Iran 'Time Is Running Out' for Nuclear Deal as US Military Builds Up in Gulf," BBC News, 29 Ocak 2026, https://www.bbc.com/news/articles/cly5pd459gko

[7] Ruslan Rehimov, "Azerbaijan Says It Will Not Allow Its Territory to Be Used for Operations Against Iran," Anadolu Agency, 30 Ocak 2026, https://www.aa.com.tr/en/middle-east/azerbaijan-says-it-will-not-allow-its-territory-to-be-used-for-operations-against-iran/3814878

Yazar Hakkında :

2025 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Tarih bölümünden, The Development Of Ekâbir Politics: Political Transformation In The 17th Century Ottoman Empire adlı bitirme tezi ile mezun oldu. Şu an aynı bölümde yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. Aralık 2025 tarihinden itibaren AVİM kadrosunda misafir araştırmacı olarak yer almaktadır. Çalışma konuları; İran, Orta Asya ve Koridorlardır.

Atıfta bulunmak için: ODABAŞI, Bora. 2026. "İRAN-ABD ARASINDA TIRMANAN GERİLİM." Avrasya

İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2026 / 7. Şubat 04. Erişim Kasım 17, 2026. https://avimbulten.org/tr/Analiz/IRAN-ABD-ARASINDA-TIRMANAN-GERILIM

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır